

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№3(2)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

*Elektron nashr. 170 sahifa,
16-mart, 2026-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Katta guruh tarbiyalanuvchilarida kasb haqidagi dastlabki tasavvurlarni shakllantirish metodikasini innovatsion ekotizim sharoitida takomillashtirish	18
Uralova Fotima Baxtiyor qizi	
Malakali sportchilarning kommunikativ qobiliyatlarini takomillashtirishda sotsiologik yondashuv (gandbolchilar misolida).....	23
G. A. Valiyeva	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida motor alaliyali bolalarni ruhiy va nutqiy rivojlantirish usullari	27
Suyunova Surayyo Ulash qizi	
Sog'lom bola ekotizimining asoslari: ovqatlanish, immunitet va rivojlanish	31
Israilova Xusnida Adilovna	
Mobil ilovalar yordamida mustaqil o'qishni rivojlantirish	37
Raximova Feruza Najmiddinovna	
Biologiya darslarida muammoli ta'lim texnologiyasini qo'llash orqali mantiqiy fikrlashni rivojlantirish	42
Dauekeeva Gulistan Orinbaevna	
Talabalarga ingliz tilidagi matnlarni kommunikativ metod yordamida o'qish texnikasini takomillashtirish usullari	46
Mo'minova Mahliyo Axrorjonovna	
Velosiped haydashning afzalliklari.....	49
Raxmonova Go'zal Bobir qizi	
Компетентностный подход как стратегическая основа модернизации образования и его реализация в преподавании русского языка как иностранного в Узбекистане	54
Мирзакбарова Севда Бахиддиновна	
Umumta'lim maktablarida texnologiya fani mashg'ulotlarini tashkil etishning zamonaviy yondashuvlari va metodlari.....	58
Ziyamova Gulbaxor Tulabayevna	
Типы аббревиации в русском и узбекском языках: сравнительно-типологический анализ.....	62
Рахмонова Бахтигул Пайзилловна	
Maktabgacha ta'limda nutqni rivojlantirish jarayonida didaktik o'yinlardan foydalanish metodikasi	65
Abidjonova Mushtariybonu Qobiljon qizi	
Tarbiyaviy tadbirlarni samarali tashkil etishda maktabgacha ta'lim tashkiloti va ota-onalarning o'zaro hamkorlik masalalari.....	71
Sanayeva Surayyo Bobonazarovna, Jabborova Shaxina G'affor qizi	
Qadriyatli yondashuv asosida talabalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash mexanizmlarini takomillashtirish ..	76
G'aybullayev Quvonchbek G'olibovich	
Maktab o'quvchilarida stressga barqarorlik namoyon bo'lishining psixologik tahlili	83
Ismoilova N. Z.	
Yoshlar ma'naviyatini shakllantirishda milliy qadriyatlarning o'rni.....	87
Karshiyev Jaxongir Abdirayimovich	
Funksional savodxonlikni rivojlantirishda o'qish savodxonligining o'rni va ahamiyati	91
Xatamova Munisa Mamadulla qizi	
Transformatsiyalash tizimi asosida o'quvchilarning loyihalash kompetensiyalarini rivojlantirish samaradorligi	95
Jurayeva Zulayxo Islomovna	
Zamonaviy boshqaruv nazariyalarida rahbar muloqoti (transformatsion, kommunikativ va ishtirokchi boshqaruv yondashuvlari asosida).....	102
Islamova Difuza Dilshodovna	

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida pedagogik kompetentlikni tabaqalashgan yondashuv asosida rivojlantirish mazmuni	107
Begmatova Nasiba Mengnarovna	
Bo'lajak maxsus pedagoglarni inklyuziv ta'limda subyektlar faoliyatini o'rgatish metodikasi	112
Dilshodov Abrorjon Dilshodjon o'g'li	
Pre-Reading Activities to Enhance Foreign Language Reading Comprehension: Reading "The Adventures of Tom Sawyer" in 10–11 Grades	118
Djumaniyazova Zulfiya Kaliyevna	
Nutq aktlarini o'rgatishda autentik materiallardan foydalanishning metodik imkoniyatlari (filologik yo'nalish talabalari misolida)	122
Fayzulloeva Chevar G'ayrat qizi	
Yangi O'zbekistonda talaba-yoshlarni milliy yuksaltirishda jadid-marifatparvarlari ilgari surgan g'oyalarning o'rni va roli	125
Mamadaliyev Abduvoxid Maxsitaliyevich	
Gimnastikaning O'zbekistonga kirib kelish va rivojlanish tarixi	128
N. Q. Mamasidova	
Uglevodorodlar tarkibini aniqlashda massa ulushiga asoslangan reflektiv yondashuv (7-9-sinflar misolida)	131
Maxamadiyev Sharofiddin Jumaboyevich, Smanova Zulayxo Asanaliyevna	
Screencasting materiallarini yaratish va ularni o'quv jarayonida qo'llash	134
Maxmudova Dilfuza Meliyevna, Ergashov Niyozxon Ilyozxon o'g'li	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda so'z shakllanishini psixolingvistik asoslari	137
Moxirabonu G'aniyeva Adxam qizi	
Maktabgacha ta'limdagi muammolar va yechimlar: o'zbekiston respublikasi tajribasi	140
N. Sh. Miryusupova	
Interaktiv kartografik resurslar va ularning ta'lim jarayonida qo'llanilishining didaktik, kognitiv hamda metodik asoslari	143
Olimova Aziza Abdullayevna	
Mentorlik tizimining tarixiy ildizlari va rivojlanish bosqichlari	147
Oxunova Dilnoza Qaxxorjonovna, Abdumannonova Durdonaxon Shuxratjon qizi	
Talabalarning psixologik holati va stress omillarining prokrastinatsiyaga ta'siri hamda mustaqil ta'lim faoliyatini qo'llab-quvvatlash usullari	150
Razakov Farxod Kuvondikovich, Rajabov Hikmat Toshevich	
Talabalarni stulda o'tirgan qiyofachi portreti ranglavhasini ishlashga o'rgatish metodikasi	154
Sadatov Chori Xolmuradovich	
Organik kimyo fanini o'qitishda teskari ta'lim va texnologiyalarning ahamiyati	158
Umrbekova Maftuna Ulug'bek qizi, Babanazarova Ayzada Omirbaevna, Abdulkakimova Gulziyba Ziyatdinovna	
Duduqlanishni bartaraf etishda kompleks metodlarini qo'llashning samaradorligi	162
Xasanova Barnoxon Abdusattor qizi	
Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik kompetentligini takomillashtirish	165
Xolbozorova Nasiba Xolbozar qizi	
Проектирование персонализированных образовательных сценариев в дошкольном образовании средствами генеративного искусственного интеллекта	168
Пак Диана Александровна	

MALAKALI SPORTCHILARNING KOMMUNIKATIV QOBILIYATLARINI TAKOMILLASHTIRISHDA SOTSIOLINGVISTIK YONDASHUV (GANDBOLCHILAR MISOLIDA)

G. A. Valiyeva

O'zbekiston davlat sport akademiyasi huzuridagi
Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash
va malakasini oshirish instituti tayanch doktoranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada malakali gandbolchilarning kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirishda sotsiolingvistik yondashuvning ahamiyati hamda uning psixologik xususiyatlari tahlil qilinadi. Gandbol o'yinining yuqori tezkorligi, taktik qarorlarning qisqa vaqt ichida qabul qilinishi va sport jarayonidagi yuqori darajadagi jismoniy kontakt sportchilardan verbal va noverbal muloqot vositalarini mukammal egallashni talab etadi. Tadqiqotda xalqaro sport maydonlarida yuzaga keladigan madaniyatlararo muloqot muammolari hamda til to'siqlarining sportchi psixologiyasiga ta'siri o'rganilgan. Shuningdek, gandbolchilarning sotsiolingvistik kompetensiyasini rivojlantirish orqali jamoaviy hamjihatlikni mustahkamlash, o'zaro tushunishni oshirish va stressni samarali boshqarishga qaratilgan amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: sotsiolingvistik kompetensiya, gandbol, jamoaviy muloqot, noverbal kommunikatsiya, madaniyatlararo muloqot, psixologik to'siqlar.

Abstract: This article examines the significance and psychological aspects of the sociolinguistic approach in improving the communicative abilities of qualified handball players. The high speed of the game, the need for rapid tactical decision-making, and the high level of physical contact require athletes to effectively master both verbal and non-verbal means of communication. The study analyzes the problems of intercultural communication in international sports arenas and the impact of language barriers on athletes' psychological state. In addition, practical recommendations are proposed for strengthening team cohesion, improving mutual understanding, and managing stress through the development of sociolinguistic competence among handball players.

Key words: sociolinguistic competence, handball, team communication, non-verbal communication, intercultural communication, psychological barriers.

Аннотация: В данной статье рассматриваются значение и психологические особенности социолингвистического подхода в совершенствовании коммуникативных способностей квалифицированных гандболистов. Высокая динамичность игры в гандбол, принятие тактических решений в течение короткого времени и значительный уровень физического контакта требуют от спортсменов эффективного владения вербальными и невербальными средствами коммуникации. В исследовании анализируются проблемы межкультурного общения на международных спортивных аренах, а также влияние языковых барьеров на психологическое состояние спортсменов. Кроме того, разработаны практические рекомендации по повышению командной сплоченности, улучшению взаимопонимания и управлению стрессом посредством развития социолингвистической компетенции гандболистов.

Ключевые слова: социолингвистическая компетенция, гандбол, командная коммуникация, невербальная коммуникация, межкультурное общение, психологические барьеры.

KIRISH

Bugungi globallashuv davrida xalqaro maydonlarda yurtimiz sharafigini himoya qilayotgan malakali sportchilar nafaqat raqib bilan, balki turli tillarda so'zlashuvchi hakamlar, xorijlik jamoadoshlar, murabbiylar va muxlislar bilan ham doimiy muloqotda bo'lishadi. Bu esa ulardan yuqori darajadagi sotsiolingvistik kompetensiyani talab etadi.

Gandbol o'yini o'zining o'ta tezkorligi, taktik vaziyatlarning soniyalar ichida o'zgarishi va yuqori darajadagi jismoniy to'qnashuvlar bilan boshqa sport turlaridan ajralib turadi. Maydondagi shovqin, raqobat bosimi va vaqt tig'izligi sharoitida gandbolchilar muloqot uchun murakkab jumalardan emas, balki qisqa, aniq verbal kodlar, professional jargonlar hamda noverbal vositalardan foydalanishga majbur bo'ladilar. Aynan shu ijtimoiy sport muhitida til va nutqning qanday qilib qo'llanilishi sotsiologiyistik yondashuvning asosini tashkil qiladi.

Muloqot jarayonidagi kamchiliklar sportchida jiddiy psixologik to'siqlarni keltirib chiqaradi. Xalqaro arenada lisoniy yoki madaniy to'siqlarga duch kelgan malakali sportchida o'ziga ishonchsizlik, ortiqcha asabiylashish va kognitiv chalq'ish holatlari kuzatiladi. Xususan, hakamning qarorini to'g'ri tushunmaslik yoki unga o'z fikrini adekvat tarzda yetkaza olmaslik jamoaning emotsional fonga salbiy ta'sir ko'rsatib, o'yin taktikasining buzilishiga olib kelishi mumkin.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Zamonaviy sport faoliyatida muloqot muammosi, sportchilarning emotsional barqarorligi va jamoaviy birdamlik masalalari turli rakurslarda o'rganilgan. Sport psixologiyasi namoyandalari Y.L. Xanin^[5] va R. Martens^[3] o'z asarlarida stressni boshqarish hamda musobaqa oldi holatining muloqot sifatiga ta'sirini tahlil qilishgan. Ularning xulosasiga ko'ra, optimal emotsional holatgina adekvat muloqotni ta'minlaydi. Shu bilan birga, P. Sullivan va D.L. Feltz^[7] kabi xorijiy olimlar jamoaviy birdamlik samarali axborot almashinuviga bog'liqligini isbotlab, jamoa ichidagi muloqotni o'lchash uchun SECTS (Scale for effective communication in team sports) metodikasini ishlab chiqishgan.

Sotsiologiyistik va sport diskursi yo'nalishida E.G. Zilberg^[1] kabi tadqiqotchilar tomonidan sport leksikasi, professional jargonlar hamda sport maydonidagi muloqotning lisoniy o'ziga xosliklari o'rganilgan. Xalqaro musobaqalarda xorijiy tillarda muloqot qilishdagi kognitiv to'siqlar va xavotirni o'rganishda E. Horvitz^[6] tomonidan yaratilgan FLCAS (Foreign language classroom anxiety scale) konsepti dunyo miqyosida keng qo'llaniladi. O'zbekistonlik olimlar F.A. Kerimov^[2], R.S. Salamov^[4] tomonidan sportchilarni tayyorlashning psixologik-pedagogik jihatlari tizimli o'rganilgan bo'lsada, lisoniy muloqotdagi stress masalasi ochiq qoldirilgan.

Mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, o'ta tezkor qaror qabul qilishni talab etuvchi gandbol sportida malakali o'yinchilarning sotsiologiyistik kompetensiyasi ularning emotsional holati hamda stressni boshqarishiga qanday ta'sir etishi maxsus o'rganilmagan.

TADQIQOT METODOLOGIYA

Muammoni qamrovli o'rganish uchun izlanishda aralash metod (anketa, intervyu) dizaynidan foydalanildi. Bu usul tadqiqotning miqdoriy va sifat natijalarini o'zaro to'ldirish va muammoning psixologik ildizlarini chuqurroq ochib berish imkonini beradi. Tadqiqotga maqsadli tanlov asosida jami 29 nafar malakali gandbolchi jalb etildi. Ishtirokchilarning yosh toifasi 15-20 yoshni tashkil etib, ushbu davr o'smirligidan kattalar sportiga o'tish bosqichi bo'lganligi sababli, emotsional-irodaviy sifatlar va kommunikativ qobiliyatlar faol shakllanadigan davr hisoblanadi. Respondentlarning barchasi Respublika va xalqaro miqyosdagi musobaqalarda ishtirok etish tajribasiga ega. Intervyu uchun tanlanma ichidan jamoa yetakchilari va sardorlaridan iborat 5 nafar sportchi ajratib olindi.

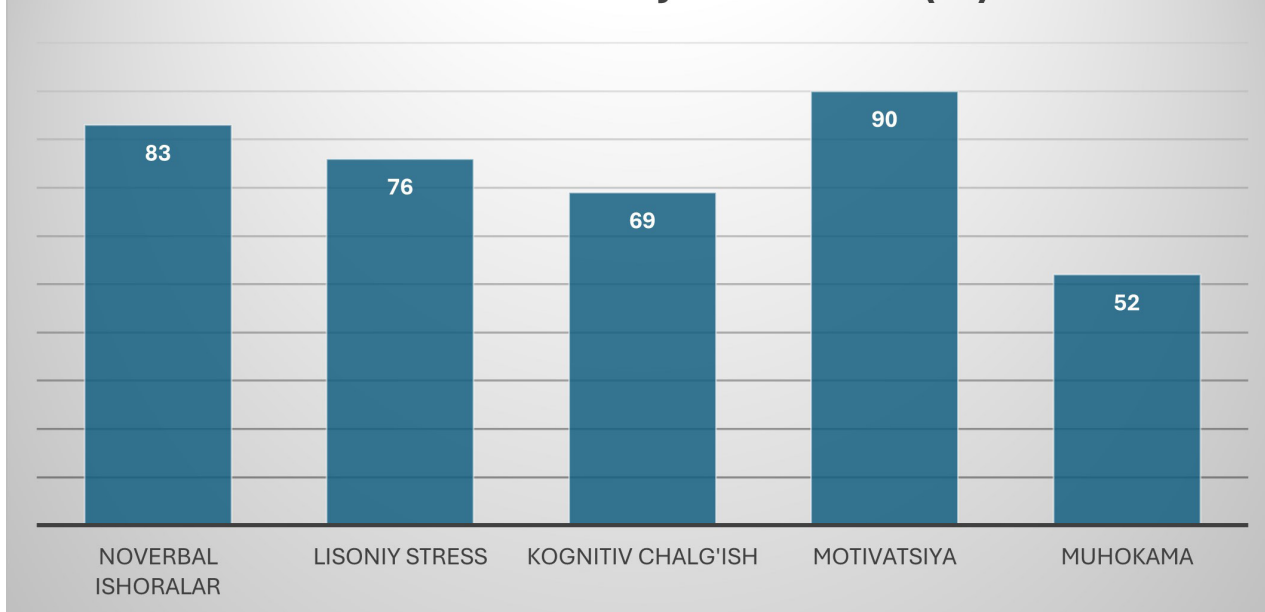
Dastlabki bosqichda barcha 29 nafar sportchidan o'quv-mashg'ulot yig'inlari vaqtida anonim anketa olindi. Anketa P. Sullivan va D.L. Feltzning SECTS xalqaro metodikasi^[7] hamda E. Horvitzning FLCAS shkalalariga^[6] asoslangan holda O'zbekiston gandbolchilar faoliyati va sport kontekstiga moslashtirilgan so'rovnoma. Olingan ma'lumotlar tahlil qilingach, ikkinchi bosqichda 5 nafar yetakchi sportchi bilan emotsional kechinmalar va madaniyatlararo muloqotdagi stress omillarini chuqurroq o'rganish uchun intervyu o'tkazildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Olingan ma'lumotlar sportchilarning sotsiologiyistik kompetensiyasi ularning psixologik holatiga bevosita ta'sir ko'rsatishini tasdiqladi. Dastlabki bosqichda o'tkazilgan anketa so'rovnomasi natijalariga ko'ra o'yinning qizg'in vaqtida murakkab gaplardan ko'ra, qisqa kodli so'zlar va ishoralar samaraliroq degan fikrga 83% (24 nafar) respondent to'liq qo'shilgan. Xalqaro musobaqalarda xorijlik hakamlarning qarorini tushunmaslik ishonchsizlik va tushkunlik chaqirishini 76% (22 nafar) sportchi ta'kidlagan. Maydonda jamoadoshining ishorasini noto'g'ri tushunish asabiylashish va diqqatni yo'qotishga olib kelishini respondentlarning 69% (20 nafar) tasdiqladi. Jamoa ichidagi ijobiy sotsiologiyistik muhit sportchining charchog'ini yengishda eng yuqori 90% ko'rsatkichni qayd etdi (26 nafar). Taktik xatolar muhokamasida asabiylashmasdan, erkin muloqot qila olish darajasi nisbatan past ko'rsatkichni 52% (15 nafar) tashkil qildi.

So'rovnoma natijalari tahlili (%)

Malakali gandbolchilarning psixologik holatiga sotsiologik omillarning ta'sir ko'rsatkichlari (n=29).

Diagrammadan ko'rinib turibdiki, gandbolchilar uchun eng yuqori ijobiy ko'rsatkich motivatsiya (90%) va noverbal ishoralar (83%) hisoblanadi. Bu esa dinamik o'yinda qisqa kodli muloqotning naqadar muhimligini ko'rsatadi. Muammoli nuqtalardan biri esa lisoniy stress (76%) bo'lib, bu sportchilarning xalqaro maydondagi til to'sig'i bilan bog'liq psixologik bosimini tasdiqlaydi.

Anketa natijalarini chuqurroq o'rganish maqsadida o'tkazilgan intervyu jarayonida muhim psixologik detallar aniqlandi. Ekstremal vaziyatlardagi muloqot haqida sportchilardan biri shunday ta'kidladi: "Zalda muxlislar shovqini baland bo'lganda ovozimiz umuman eshitilmaydi. Shunday paytda biz faqat ko'z qarashlar va yuz ifodalari orqali navbatdagi kombinatsiyani qanday boshlashni kelishib olamiz. Agar o'yinchi bu ishoramni tushunmasa, hujum buziladi va mening asabiyligim oshib ketadi."

Lisoniy to'siqning stressga ta'siri bo'yicha berilgan savolga sardorlardan birining javobi kognitiv chalg'ish muammosini yaqqol ochib berdi:

"Xorijlik hakamga qoida buzilmaganini tushuntirmoqchi bo'laman, lekin ingliz tilida kerakli sport terminlarini topa olmasam, ich-ichimdan qattiq siqilaman. O'zimni o'z sezaman va bu o'yinimga ta'sir qiladi."

Olingan ma'lumotlar shuni isbotlaydiki, sotsiologik kompetensiyani yetishmasligi malakali gandbolchilarda to'g'ridan-to'g'ri emotsional beqarorlikni keltirib chiqaradi. O'smir sportchilarda musobaqa davridagi stress faqatgina jismoniy charchoq bilan emas, balki kommunikativ to'siqlar bilan ham uzviy bog'liqligini ko'rsatdi. Xalqaro maydonlarda chet tilini bilmaslik sportchida nafaqat axborot yetishmovchiligini, balki chuqur psixologik ishonchsizlikni paydo qiladi, bu esa tezkor fikrlash va qaror qabul qilish jarayonlarini sekinlashtiradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda malakali gandbolchilarning sotsiologik kompetensiyasi shunchaki tillarni bilish emas, balki ekstremal psixologik sharoitlarda tezkor, aniq va jamoaviy tushunarli bo'lgan muloqotni yo'lga qo'yish mexanizmidir. Muloqot madaniyatini to'g'ri shakllantirish sportchilarning emotsional barqarorligini ta'minlashning asosiy kaliti hisoblanadi.

Tadqiqot natijalariga asoslanib, quyidagilar tavsiya etiladi:

1. O'quv-mashg'ulot yig'inlarida sportchilarning madaniyatlararo muloqot bo'yicha bazaviy sotsiologik bilimlarini, xususan, sport sohasidagi ingliz tili terminologiyasini oshirishga qaratilgan treninglar tashkil etish;
2. Katta shovqin va stressli vaziyatlarni sun'iy ravishda modellashtirgan holda, noverbal muloqot vositalaridan foydalanish mashqlarini ko'paytirish;
3. Yosh sportchilarda lisoniy to'siqlar oldidagi psixologik qo'rquvni yengish uchun murabbiylar va sport psixologlari hamkorligida jamoaviy rol o'yinlar o'tkazish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Зильберг Е. Г. Спортивный дискурс и профессиональный жаргон как. – объект социолингвистического исследования // Вестник современной лингвистики 2018. – Т. 4, № 2. – С. 112-118.
2. Karimov F. A. Sport sohasidagi ilmiy tadqiqotlar / F. A. Kerimov. – Toshkent: O'zDJTI nashriyoti, 2007. – 264 b.
3. Мартенс Р. Успешный тренер. Спортивная психология и межличностные отношения / Р. Мартенс. – Москва: Спорт, 2014. – 320 с.
4. Salamov R. S. Sport mashg'ulotlarining nazariy asoslari / R. S. Salamov. – Toshkent: ITA-Press, 2015. – 238 b.
5. Ханин Ю. Л. Психология общения в спорте / Ю. Л. Ханин. – Москва: Физкультура и спорт, 1980. – 208 с.
6. Horwitz E. K., Horwitz M. B., Cope J. Foreign language classroom anxiety // The Modern Language Journal. – 1986. – Vol. 70, № 2. – P. 125-132.
7. Sullivan P. J., Feltz D. L. The preliminary development of the Scale for Effective Communication in Team Sports (SECTS) // Journal of Applied Social Psychology. – 2003. – Vol. 33, № 8. – P. 1693-1715.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №3(2)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.